

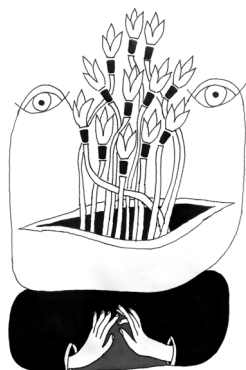
SARÁNY ORSOLYA

# HÁLÓZATOK ÉS REPRESENTÁCIÓK

## Székelyföldi „román” intézmények a székelyföldi román nyelvű sajtóban

A Székelyföldről, kiváltképp a Székelyföld tömbmagyar régióiról, azaz a többnyire magyar lakossággal rendelkező Hargita és Kovászna megyékről általában kétfajta, gyakran ellentmondásos kép él egyszerre a romániai román és magyar köztudatban. Ezeknek a Székelyföld-képeknek a valóságtartalma pedig gyakran megkérdőjelezhető, s nem minden esetben kapcsolódnak a székelyföldiek mindennapjaihoz.<sup>1</sup> Sőt ahogy erre Biró A., a kérdés egyik kutatója is rámutat: ezeket a képeket gyakran nem is a térségben élők, hanem külső szereplők alkotják meg, illetve sokszor nemzetközi trendeket és nem lokális igényeket szem előtt tartva formálják.<sup>2</sup>

Zahorán szerint<sup>3</sup> a magyar köztudatban a Székelyföld egy kimondottan – túlnyomóan – magyar régió, olyan hely, ahol a románság csak a 20. században jelent meg. Régió, amely magyar lakossággal, történelemmel, hagyományokkal, vezetéssel, intézményrendszerrel, médiával stb. rendelkezik, s ezáltal a magyaroké. A román köztudatban elterjedt Székelyföld-kép szerint, amely szintén történelmi tényekre alapoz, a Székelyföld nem létezik. Ez a kép kétségbe vonja a Székelyföld székely/magyar voltát, megkérdőjelezi a Székelyföld mint régió létezését, azt egyszerűen Románia részeként kezeli, „román földnek” nevezi. Máskor, amikor a helyzet úgy kívánja, a román köztudat szerint is létezik a „magyar Székelyföld”, az a román nemzetállami törekvések az egységes román



**„...ezen intézmények  
»románsága« nem  
állandó, egy intézmény  
könnyen elvesztheti  
a köztudatban  
a »román« jellegét...”**

nemzetállam létrejöttének gátjaként jelenik meg.<sup>4</sup> Sőt ahogy arra Biró A. is rávilágít: a román köztudatban elterjedt az „intoleráns Székelyföld” képe is.<sup>5</sup> Ezen kép szerint a régióban élő magyarság elnyomja, elúzi a Székelyföldön élő románokat, másodrangú polgárokként kezeli őket saját országukban. E kép szerint a Székelyföldön élő románok kiszolgáltatott helyzetben vannak, egy paradox helyzetben, hiszen a régióban ők képezik a kisebbséget. Ugyanezen kép szerint a Székelyföldön a román elem, identitás, történelem, kultúra, lakosság stb. megőrzése, megerősítése külső segítség – főleg állami segítség – nélkül nem lehetséges.<sup>6</sup> Jelen tanulmány erre a közösségre fókuszál, pontosabban arra, hogy a székelyföldi románokról élő kép és a székelyföldi románok mindennapi életvezetése, „valósága” mennyire fedi egymást. Mindezt a kérdéskört pedig a csíkszeredai román közösség intézményi hálózatának vizsgálata felől közelítem meg.

Jelen írásban két dologra fektetem a hangsúlyt. Egyrészt a székelyföldi románok intézményépítési, hálózatosodási folyamatait mutatom be, pontosabban azt, hogy mely tényezők befolyásolták az elmúlt több mint négy évtizedben a Csíkszeredában élő románok intézményépítését és ezáltal hálózatosodását. Másrészt, kiindulva abból, hogy a helyi média is hatással van a román köztudatban élő Székelyföld-képre, arra is reflektálok, hogy ezek az intézmények, hálózatok hogyan jelennek meg a Hargita és Kovászna megyei román nyelvű nyomtatott médiaorgánumban. Arra vagyok kíváncsi, hogy a székelyföldi román nyelvű média szerint ennek a székelyföldi, pontosabban csíkszeredai román közösségnek milyen intézményi erőforrásai vannak, milyen hálózatra támaszkodhatnak, és melyek ennek az intézményi hálónak a jellemzői, erősségei, hiányosságai. Tehát a tanulmány egyszerre vizsgálja a városbeli románság meglévő intézményi erőforrásait, intézményi és az erre építő személyi hálózatait, illetve azt is, hogy ezek hogyan jelennek meg – ha egyáltalán megjelennek – a helyi román nyelvű médiában.

## **„Román” intézmények a Székelyföldön – csíkszeredai példák**

■ Jelen tanulmányban nincs arra lehetőségem, hogy a székelyföldi románság történetét, a románok székelyföldi betelepítését, betelepítését részletezzem.<sup>7</sup> Ennek ellenére ebből a történetből néhány fontos aspektust kiemelnék – ezen aspektusok körvonalazásában pedig a csíkszeredai KAM Intézet munkájára támaszkodom.<sup>8</sup> A székelyföldi tömbmagyar vidéken – tehát Hargita és Kovászna megyében – a román–magyar együttélésben, a románok helyzetét illetően két korszakot lehet elkülöníteni: a rendszerváltás előtti korszakot és a rendszerváltást követő korszakot. E két korszakban teljesen eltérő módon szerveződik a régióban élő román közösség mindennapi életvezetése, a román–magyar együttélés, a román–magyar találkozások teljesen más rendszerben, teljesen más szabályokat, célokat követve jönnek létre és működnek. Mindezekben pedig fontos szerep jut a különböző székelyföldi intézményeknek, hiszen az intézményekre lehetett akár különálló, elhatárolódó román és magyar világokat<sup>9</sup> építeni, intézmények elfoglalása, létrehozása által lehetett ezeket a világokat szélesíteni, illetve az intézmények működtetése által lehetett a mindennapi életvezetést zökkenőmentessé, kényelmessé, legitimé tenni. Mindemellett nemcsak az intézményeknek volt fontos szerepe, hanem az intézmények uralásának is, hiszen „*e régió emberének gondolkodása szerint egy intézmény mindig olyan nemzetiségű, amilyen a vezetője, illetve amilyen a vezetője, olyan érdekek szolgálatában áll*”.<sup>10</sup>

A rendszerváltás előtt, az 1980-as években a román világ kiszélesítése zajlott a Székelyföldön. Ez a román világ pedig arra alapozott, hogy a különböző fontos helyi és megyei intézmények vezetői pozícióiba román nemzetiségűek kerüljenek, illetve román intézményeket hozzanak létre. Ebben az időszakban Csíkszeredában, Hargita megyében például a magyar eliteket fokozatosan román nemzetiségűekre cserélték le, így a párt- és belügyi funkcionáriusok román nemzetiségűek le(he)ttek, a hadsereg magyar tisztjeit leszerelték, az adminisztráció közép- és felső vezetését románokra cserélték, elkezdtek román tanárokat betelepíteni, román tannyelvű iskolákat, osztályokat létrehozni, román nemzetiségű főtanfelügyelő és -helyettes lett a megyében, stb. Mindez természetesen „felső, külső támogatással történt, a helyi román elit egy kis csoportjának (alig néhány tucat személy) aktív közvetítése és közreműködése révén. Az extenzió azt jelentette, hogy a helyi román társadalomnak egyre újabb és újabb strukturális kereteit hozták létre (új vezetői pozíciók, új intézmények, új rendezvények stb.), amelyeket a helyi román társadalom igyekezett feltölteni, tartalommal telíteni. A helyi elit teljesítette a fentről kapott keretteremtési utasításokat, s ő maga is tett ilyen jellegű javaslatokat, kísérleteket.”<sup>11</sup> Tehát a helyi román világ egyre rendszerezettebbé vált, azáltal, hogy a helyi román elit megpróbált, az országos elit támogatásával, egy intézményi hálózatot kialakítani. Egy olyan intézményháló, amely lehetővé tette a helyi román közösség számára azt, hogy a mindennapi életvitelük gördülékeny legyen. Ezt pedig többnyire sikeresen teljesítették. Az egyre kiteljesedő román világ pedig igyekezett a helyi magyar világot távol tartani önmagától, leszakadni arról.

Az 1989-es rendszerváltást követően hasonló folyamatok – tehát az elitek lecserélése, az intézmények elfoglalása, új intézmények létrehozása és ezáltal a világ kiszélesítése – zajlottak le a magyar részről is, csak sokkal gyorsabban. A rendszerváltást követően a városban a magyarok a különböző intézményeket, a gyárakat, az adminisztrációt, azaz pontosabban ezen intézmények vezetői pozícióit a visszavették, a román és magyar iskolákat szétválasztották, a helyhatósági választásokat 1992-ben magyar elitek nyerték meg, a tereket magyar nemzeti jelképekkel jelölték meg, stb.<sup>12</sup> Tehát az intézmények visszafoglalásával, új intézmények létrehozásával elkezdték a magyar világot szélesíteni, rendszerezni. Mindez pedig azt jelentette, pontosabban mindezzel párhuzamosan az történt, hogy az, ami az 1980-as években fokozatosan végbement a román oldalon, 1989-ben majdnem teljesen összeomlott. Ahogy a rendszerváltást követően magyar világ egyre jobban nőtt, a román világ úgy kezdett el egyre jobban zsugorodni. Ennek fő oka, ahogy arra korábban reflektáltam, az volt, hogy 1989 előtt a székelyföldi románság szinte teljes mértékben az államra, az országos elitre támaszkodott. Így az állami apparátus összedőlését követően ennek a közösségnek az újraszervezése rendkívül nehéz volt, hiszen „a civil társadalom rendkívül gyenge volt, közösségépítésük ráadásul olyan közegben zajlott-zajlik, amelyben számos román és magyar politikai erő máig a nemzeti eszmét, adott esetben az agresszív nacionalizmust használja fel legitimációs és mozgósító eszközként”.<sup>13</sup>

Mindezeknek hatására az 1989-es változásokat követően a székelyföldi románság számos területről kiszorult. Így míg például a nyilvános, formális események – ünnepek, rendezvények stb. –, amelyek az 1989-es eseményekig a román – magyar együttélést szimbolizálták, magyar rendezvényekké váltak.<sup>14</sup> De hasonlóan különvált, a románról levált és kiszélesedett az ügyintézés, és

számos új magatartásforma jelent meg a régióban.<sup>15</sup> Az egyik jellemző magatartásforma a magyar és román élettek fizikai, de főleg mentális/szimbolikus elkülönítése, egymás mellett való működtetése volt.<sup>16</sup> Biró szerint ez az elkülönülés nem teremtett versenyhelyzetet, nem vezetett konfliktusokhoz az itt élő etnikumok között, hiszen ez az egymás mellett élés arra alapozott, hogy mind a két világ úgy tett, mintha az elérhető erőforrásokat egymás között felosztotta volna: *„E viszonyok érdekessége az, hogy az erőforrások tekintetében nincs tényleges, kimutatható felosztás, a három<sup>17</sup> etnikumhoz tartozó személyek számára nagyvonalakban ugyanazok a lehetőségek adottak, azonban mentális/szimbolikus síkon rendkívül erőteljesen elválasztódnak egymástól, szinte oly mértékben, mintha külön-külön jelentős saját erőforrásokkal rendelkeznének.”*<sup>18</sup> Erőforrásokként lehet tekinteni az intézményekre is, amelyek lehetővé tették az egymás mellett élést, sőt elvárás is volt, hogy az intézmények választásában az etnikai elkülönülés érvényesüljön: *„Közismert, gyakran hivatkozott etnicitásfőlmutató szabály például az, hogy választáskor az etnikai határt kell követni, az etnicitást hangsúlyozó nyilvános ünnepeken illik részt venni, az etnikai alapon szervezett tiltakozásformákban részt kell vállalni, etnikai alapon illik sajtót vásárolni vagy rendelni, a gyereket etnikai alapon kell iskolába íratni, a társadalmi élet szereplőit nem érdekek, eredmények alapján, hanem etnikai alapon kell megítélni, stb.”*<sup>19</sup>

Egy másik magatartásforma, amely a csíkszeredai románokra volt jellemző az 1989-es rendszerváltást követően, az a privát szférába való visszavonulás és az intézményi önggettósodás volt. Ez azt jelentette, hogy a korábban a fontos intézményeket uraló helyi román elit visszavonta a korábbi román világ határait, és elkezdett új, biztosan román helyeket kialakítani. A legfontosabb román intézmények a rendszerváltást követő időszakban a román iskolák,<sup>20</sup> az ortodox egyház<sup>21</sup> voltak, illetve olyan állami intézmények, amelyek megmaradtak „román” intézménynek. Ezek a „román” intézmények azok, amelyeknek vezetőit nem a helyi magyar elit adta – például a rendőrség, a csendőrség, katonaság, prefektúra, útlevélosztály, a megyei román napilap stb.<sup>22</sup> Biró és Gagyí szerint ezek a román intézmények a rendszerváltást követően nem álltak egységes központi irányítás alatt – ahogy az volt 1989 előtt –, hanem minden intézményt külön-külön egy-egy elitcsoport irányított, befolyásolt. Emellett ezek az intézmények nem feltétlenül etnikai – tehát román identitást megőrző, felerősítő – intézményként működtek, hanem főleg gazdasági és politikai jellegű csomópontokként. Ezek továbbra is sok támogatást kaptak a központi elitől, látványosan fejlődtek. Azonban, noha azonos alapon, célok alapján működtek, ezek az intézmények nem álltak össze egységgé – nem hálózatosodtak. Ennek pedig több oka volt. Többek között az, hogy a központi elit állandóan változott, tehát a támogatók és a támogatottak is állandóan változtak. Szintén hozzájárult az intézmények pontszerű működtetéséhez az, hogy a csomópontokat működtető román csoportok más érdekek szerint működtették ezeket. Emellett ezek a csomópontok a helyi románság képviselőit is csak kis mértékben vállalták fel, pontosan amiatt, mert egyéni szinten fejlődtek, egyéni szinten építettek kapcsolatot a központi vezetéssel, s egyéni szinten kértek működési támogatást. S ahogy egyes helyek megerősödtek, megjelentek a versenyek és konfrontációk is a különböző csomópontok, intézmények között. Így a rendszerváltást követően a csíkszeredai román elit tagolt lett, tagolt a társadalmi pozíciók és a gazdasági érdekek szerint is,<sup>23</sup> s nem is próbált meg hálózatosodni.

Az egyetlen szervezet, amely megpróbálta hálózatba foglalni a Székelyföld területén élő románságot, az az ortodox egyház volt, „*amely gyakorlatilag az egyetlen, a régió teljes területén jelen lévő román »társadalmi szervezet«*”.<sup>24</sup> Az ortodox egyház ilyen jellegű tevékenységében kimagasló szerepe volt a Kovászna–hargitai Ortodox Püspökség (Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei) 1994-es megalapításának. A püspökség nemcsak a vallási-lelki gondozás feltételeit teremtette meg – azaz templomokat, kolostorokat újjított fel, épített, ingatlanokat vásárolt, illetve a lelki gondozáshoz szükséges humán erőforrást is előteremtette –, de közösségi, kulturális és szociális tevékenységet is folytat: több román kulturális szervezetet, egyesületet támogat, kiadót működtet, és saját lapot jelentet meg, rendezvényeket szervez, szimbolikus térfoglalási gyakorlatot, karitatív tevékenységet folytat stb.<sup>25</sup> Az ortodox egyház szintén közreműködött a Kovászna, Hargita és Maros Megyei Románok Civil Fórumának megalapításában is. A kezdetben 12, napjainkban 50 körüli székelyföldi román civil szervezetet magába foglaló fórumot 2005-ben alapították Csíkszeredában, a Kovászna–hargitai Ortodox Püspökség székházában. Az alapításkor a fórum tiszteletbeli elnökévé Ioan Selejant, a Kovászna–hargitai Ortodox Püspökség vezetőjét választották. A fórum célja a 2022-ben megválasztott vezetőség szerint „*a Fórum vezetése által az alkotó szervezeteknek nyújtott, a román nemzeti identitás megőrzéséhez és megerősítéséhez szükséges támogatás növelése a térségünkre jellemző soknemzetiségű és többfelekezeti környezetben, valamint a három megye román közösségeinek érdekeinek, értékeinek és szimbólumainak a védelme*”.<sup>26</sup> A fórum tevékenysége széles körű – rendezvényeket, eseményeket szervez, a románokat érintő vélt és valós törvénytelenések ellen küzd, a székelyföldi románokat érintő diszkrimináció ellen lép fel, például harcol a magyar nyelvű feliratok, kizárólag magyar szimbólumok használata ellen, a magyarok és románok lakta székelyföldi települések közti egyenlőtlen állami finanszírozás ellen stb. A fórum legnagyobb eseménye az évente Marosfőn megszervezett nyári egyetem. A fórum az egyetlen olyan székelyföldi szervezet, amely több apró szervezetet foglal hálózatba a térségben.

## „Román” intézmények a székelyföldi román nyelvű médiában

■ A tanulmány bevezetőjében már reflektáltam arra, hogy a Székelyföldről két különálló kép létezik: egyik a románság sajátja, egyik pedig a magyarság sajátja. Ezek a képek azonban nem mindig az itt élő közösségek valóságát mutatják be. Ezeknek a képeknek a kialakításában a tömegkommunikációs eszközöknek, a helyi, de főleg az országos médiaorgánumoknak döntő szerepe volt/van.<sup>27</sup> Így arra voltam kíváncsi, hogy a helyi román nyelvű nyomtatott médiában hogyan jelennek meg ezek a „székelyföldi román intézmények”, a román nyelvű médiában közvetített Székelyföld-kép szerint a helyi románság milyen intézményi erőforrásokkal, milyen intézményekre épített hálózatokkal rendelkezik.<sup>28</sup> Arra, hogy a székelyföldi román nyelvű média szerint kinek a felelőssége a székelyföldi román közösség támogatása, védelme, megerősítése stb. Hogy az intézményeket még mindig nemzetiségi alapon osztják-e fel a régióban, s ha igen, akkor léteznek-e a székelyföldi román média szerint román, illetve magyar intézmények.

A vizsgálatba a székelyföldi román nyelvű nyomtatott médiaorgánumok közül az *Observatorul de Covasna* Kovászna megyei román nyelvű napilapot,

*Informația Harghitei* Harghita megyei román nyelvű, hetente több alkalommal megjelenő lapot és a *Cuvântul Libert*, Maros megye egyik román nyelvű napilapját válogattam be.<sup>29</sup> Elemzési módszertanként Teun A. Van Dijk kritikai diskurzuselemzését alkalmaztam,<sup>30</sup> esettanulmányként pedig az úzvölgyi katonatemetőben történt konfliktust választottam,<sup>31</sup> a konfliktus székelyföldi román és magyar médiában megjelent reprezentációját és ezen médiareprezentációk határképző funkcióját elemeztem.<sup>32</sup> Az alább felsorolt eredmények ennek a nagyobb kutatásnak részeredményei.

### **Jó és rossz, román és magyar intézmények**

■ Az elemzés során elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy kik egy ilyen konfliktus „szereplői” a székelyföldi román és magyar nyomtatott médiában közvetített diskurzus szerint. A különböző szereplőkategóriák megalkotásakor – ebben is Van Dijk munkásságára alapoztam – pedig két szintet különítettem el: különbséget a tömeg és a megfogható, megnevezhető, felelősségre vonható szegmens között. Utóbbi szegmensen pedig úgy a székelyföldi román, mint a székelyföldi magyar médiadiskurzus esetében a különböző, többnyire romániai állami, országos és helyi *intézmények*, illetve ezek képviselői, vezetői alkották. Ezeket az intézményeket a média rangsorolta, jóként és rosszként, magyarként és románként állította be annak függvényében, hogy az adott intézmény kinek az érdekeit szolgálta. Így a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus szerint „román” volt minden olyan intézmény, amely ebben a konfliktusban a románok érdekeit képviselte és érvényesítette, a románok mellett állt ki. És hasonlóan magyar – de legalábbis rossz román – intézmény volt minden olyan intézmény, amely a magyarok érdekeit érvényesítette a román érdekekkel szemben, a magyarok mellett állt ki a románokkal szemben, vagy egyáltalán nem foglalt állást ebben az ügyben. Tehát még mindig érvényes az a megállapítás, miszerint a helyi köztudat s az azt formáló helyi médiadiskurzus az intézményeket etnikai alapon osztályozza, s az adott intézménytől etnikai alapú tevékenységet, döntéshozatal, érdekképviseletet vár el.

### **Helyi, állami „román” intézmények**

■ A korábban említett, a köztudatban „románként” ismert és kezelt intézmények közül – rendőrség, a csendőrség, a katonaság, a prefektúra stb. – a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus általában többet is „román intézményként” jelenít meg – többet, mivel nem minden intézmény jelent meg az úzvölgyi konfliktusról szóló médiadiskurzusban. Azonban ezen intézmények „románsága”, ahogy erre korábban utaltam, nem feltétlenül ideológiai alapú, ezek a „román” intézmények nem töltenek be közösségteremtő, identitásvédő szerepet a helyi román társadalomban, és nem is alulról szerveződnek – legalábbis a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus szerint. Ezek inkább egy országos, nemzeti rendszerbe ágyazódnak be, ennek képezik részét.<sup>33</sup> Így ezeknek a helyi intézményeknek a „románsága” nem feltétlenül a székelyföldi román közösség érdekeit szolgálja, hanem az országos román érdekeket, s mint ilyenek válnak „román” intézménnyé. Így például az úzvölgyi katonatemető esetében sem a helyi közösséget „fosztották meg” egy történelmi, kulturális és szimbolikus jelentőségű helytől, hanem a teljes románság veszített el egy kiemelkedő jelentőségű emlékhelyet. S mint ilyen, amikor a helyi csendőrség ezt a temetőt „óvta” a magyarok ellen, akkor nem a helyi román közösség,

hanem a teljes románság értékeit védte. Ugyanakkor a médiadiskurzus sem teremt ezen helyi román intézmények között kapcsolatot, s nem is utal arra, hogy ezen intézmények között lenne bármilyen kapcsolat. Az egyetlen kapcsolat az, hogy ezek országos rendszerhez tartoznak, országos érdekeket szolgálnak ki.

Feljebb utaltam arra, hogy ezek a „román” intézmények *általában* tényleg „román” intézményként jelennek a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzusban. Általában, mivel ezen intézmények „románsága” nem állandó, egy intézmény könnyen elvesztheti a köztudatban a „román” jellegét. Amikor egy etnikai intézmény nem etnikai szempontokat szem előtt tartva működik, dönt, cselekszik, nyilvánul meg, tehát nem rendeltetészerűen funkcionál, a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus ezt az intézményt megfoszthatja „románságától”. Így például, ha a csendőrség románokat vont volna felelősségre az Úzvölgyében történekmért a magyarok helyett, akkor a csendőrséget a média, köztudat megfoszthatta volna a „románságától”. Ezt az úzvölgyi eset kapcsán több országos intézménnyel megtette a székelyföldi román nyelvű média. Erre szemléletes példa a következő idézet, amely a kulturális minisztérium, több megyei jogú állami intézmény „románságát” kérdőjelezi meg, miután RMDSZ-es vezetők arra kéri a román politikusokat, hogy állítsák le a temetőben nyugvó magyar katonák emlékének gyalázását. Erre a kérésre reagálva a következő cikk jelent meg a *Cuvântul Liber* napilapban:

*„És a következmények? – csak eddig. A központi román hatóságok elkezdtek úgy cincogni, mint a macska által sarokba szorított egerek, igyekeznek láthatatlannak tűnni, egymásra hárítani a felelősséget, a Kultúra(tlanság) és Nemzeti Identitás(nélküliség) Minisztériumától a Regionális Építkezési Hatóságig, a Prefektúráig stb. stb. Mi következhet... még? A keresztiek megsemmisítése és az emlékmű lebontása! (...) A vezetőink inkompetenciáit, jellemtelenségét és hazafiatlanságát ismerve már bármire számíthatunk.”<sup>34</sup>*

Így kijelenthető, hogy egy intézmény „románsága” vagy „magyarsága” nem állandó jellemző a köztudatban, az egy fluktuáló állapot, s egy közismert román intézményt is könnyen megfoszthat „románságától” a köztudat, ha a helyzet éppen azt indokolja.

### **Az ortodox egyház és a székelyföldi románok fóruma**

■ A korábban említett, tényleg hálózatot formáló intézmények közül – tehát az ortodox egyház, a Kovászna–hargitai Ortodox Püspökség, valamint a hozzá tartozó Kovászna, Hargita és Maros Megyei Románok Civil Fóruma – szintén román intézményekként jelennek meg a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzusban. Ezen intézmények „románsága” azonban megkérdőjelezhetetlen: a székelyföldi románok fóruma és az ortodox egyház is rendszeresen részt vett az úzvölgyi konfliktushoz köthető eseményeken, rendszeresen felszólalt a románok érdekében, kiállt a román érdekekért. Sőt a székelyföldi románok fóruma, a korábban említett román intézményekkel szemben, sokszor felszólalt a székelyföldi románok védelmében is, s nemcsak az országos, nemzeti érdekeket tartotta szem előtt. A fórum az úzvölgyi konfliktussal kapcsolatban közzétett sajtóközleményeiben gyakran nevezi magát a 400 000 fős délkelet-erdélyi románság reprezentatív civil szervezeteként, s mint ilyen, védelmezi, óvja ezt a közösséget, felszólal az őket ért támadások, diszkrimináció ellen.

## Helyi, állami „magyar” intézmények

■ Mindezek mellett több olyan helyi, megyei intézmény jelent meg a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzusban az úzvölgyi ügy kapcsán, amelyek, noha román állami intézmények, nem „román” intézmények. Ezen kategóriába sorolhatóak mindazok az állami intézmények, amelyeket az 1989-es rendszer-váltást követően a magyar elitek „visszafoglaltak”, és azóta is irányítanak. Ilyen intézmény például Hargita és Kovászna Megye Tanácsa, amelyek, noha román állami intézmények, nem érvényesítik a „román” érdekeket a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus szerint. De ilyen intézmény a Hargita Megyei Kataszteri Hivatal, több helyi önkormányzat, a helyi magyar politikai szervezeteket és az ezeket képviselő, ezek nevében felszólaló politikusok is. Ezen intézmények, noha a román állami keretben működnek, „magyar” intézmények, magyar érdekeket érvényesítenek, a magyarok mellett állnak ki. Tehát az az országos, nemzeti érdek, amely más román intézményeket hálózatba foglal, nem vetíthető ki azokra az intézményekre, amelyek a magyar érdekek szerint működnek. Sőt ezek a magyar intézmények a román nyelvű médiadiskurzus szerint ezeknek a nemzeti érdekeknek gátat szabnak.<sup>35</sup>

## Helyi és országos politika

■ Érdekes, hogy a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzus kiemelt helyen kezeli az úzvölgyi konfliktus kapcsán a helyi magyar politikusokat, politikai szervezeteket. Azonban helyi román politikusok, politikai szervezetek nem kapnak korántsem ekkora figyelmet – szinte meg sem jelennek. Tehát a székelyföldi román politika és politikusok a helyi médiadiskurzusban nem képezik az intézményrendszer, intézményháló meghatározó elemét. A helyi román civil szervezetek, a helyi román közszereplők – ha léteznek egyáltalán – szintén nem jelentek meg a médiadiskurzusban. Ez pedig igazolja a román társadalom öngettósodásra, privát szférába való visszavonulására vonatkozó korábbi állításom. Ez alól az egyetlen kivétel a helyi média, amely aktív szerepet vállalt ennek az ügynek a közvetítésében, köztudatban tartásában.

Azonban az országos politika annál nagyobb szerepet kap – ami szintén igazolja azt a korábbi állításom, hogy a helyi román intézmények, a helyi román közösség az országos elittől vár segítséget. A román nyelvű médiadiskurzus szerint az országos politika, az állam feladata a Székelyföldön élő román közösségek védelme, az állam feladata felelősséget vállalni, megvédeni a régióban lakó közösségek identitását, jogait.

## Összegzés

■ Jelen írásban a székelyföldi román intézményeket és azok hálózatosodását vizsgáltam meg, illetve a meglévő intézményrendszer székelyföldi román médiában való megjelenésével hasonlítottam össze. Elmondható, hogy a székelyföldi román és magyar közvéleményben vannak hangsúlyosan magyar és román intézmények, ezen intézményektől pedig etnikai alapú működést várnak el a lakók. Azaz a román intézmény a román érdekeket, a magyar intézmény a magyar érdekeket érvényesíti. Ez a jellemző pedig a székelyföldi román médiadiskurzusban is megjelenik: a román intézményektől a román érdekek tiszteletben tartását várja el, a magyar intézményeket pedig a román érdekek

gátjaként ábrázolja. Azonban az intézmények román és magyar besorolása nem állandó, attól a közvélemény megfoszthat bármely intézményt.

A román intézmények a Székelyföldön, legalábbis a csíkszeredai példák alapján, nem rendeződnek hálózatba, és a médiadiskurzusban sem jelennek meg mint hálózatok. Ezek pontszerűen, országos támogatást élvezve működnek. Az egyetlen szervezet, amely hálózatba foglalja a tömbmagyar vidéken élő román közösséget, az az ortodox egyház és a hozzá tartozó székelyföldi románok fóruma. Ezeknek szerepe pedig hangsúlyosan megjelenik a székelyföldi román nyelvű médiadiskurzusban is.

Elmondható, hogy az intézmények esetében nem érvényes az az állítás, miszerint a székelyföldi románok valósága és a román köztudatban élő és terjedő Székelyföld-kép nem feltétlenül fedi egymást: a román intézmények és azok jellemzői leképeződnek, megjelennek a helyi román nyelvű médiában, és így abban a képben is, amely a székelyföldi románokról kialakult.

#### ■ JEGYZETEK

1. Biró A. Zoltán: *Csodálatos” és „intoleráns” vidék. Jegyzetek a Har-Kov problémáról.* (A továbbiakban Biró 1998a) In: Biró A. Zoltán: *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998. 167–179. (A kötetre a továbbiakban Biró 1998b-ként hivatkozom).
2. Biró A. Zoltán: *Szeklerland – What Kind of Countryside?* Pro Scientia Ruralis, 4 (3–4). 2019. 129–151.
3. Zahorán Csaba: *Az egyház visszatér A Román Ortodox Egyház a székelyföldi magyar és román nemzetépítés diskurzusában 1989 után.* Múltunk 2012, 57 (4). 20–65.
4. Patakfalvi-Czirják Ágnes – Zahorán Csaba: *A román nemzet határai – régió és identitás Székelyföldön és a Moldovai Köztársaságban.* Replika, 105. 2017/5. 107–145.
5. Biró 1998a
6. Zahorán i. m.
7. A székelyföldi románság történetéről lásd például: Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéről.* Haáz Rezső Múzeum, TLA Közép-Európa Intézet, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1991. Bruno Ștefan: *Secuiei și Româniile – evoluția unei neînțelegeri.* In: Uő (szerk.): *Dimensiunile urii interetnice în Secuime,* Editura BCS, Bukarest, 2001. 8–57.
8. Lásd: Biró 1998a, Biró A. Zoltán – Bodó Julianna: *Kizárási és bekebelezési technikák interetnikus kapcsolatokban.* In: Gagyai József (szerk.): *Egy más mellett élés. A magyar-román, magyar-cigány kapcsolatokról.* KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996. 15–43. (A továbbiakban Biró–Bodó). Biró A. Zoltán – Gagyai József: *Román–magyar interetnikus kapcsolatok Csíkszeredában: az előzmények és a mai helyzet.* In: Biró 1998b. 45–111. Biró A. Zoltán: *A megmutatkozás kényszere és módszertana.* In: Biró 1998b. 247–283.
9. A világ kifejezést Birótól és Gagyitól kölcsönzöm, akik szerint: „...»világ« szó metaforaként a helyileg megszerveződött és működő magyar, illetve román társadalmat jelöli” (Biró–Gagyai: 64). A szerzők szerint: „Csíkszeredában a magyar és a román világ mind működésében, mind pedig szerveződési intencióiban jól láthatóan és következetesen elkülönül egymástól, de ugyanakkor ez a két világ egyetlen fizikai térben él egymás mellett; igen magas a találkozások száma” (uo.).
10. Biró–Gagyai. i. m. 95.
11. Uo. 77–78.
12. Uo.
13. Zahorán: i. m. 31.
14. Biró–Gagyai: i. m. 66.
15. Uo.
16. Biró–Bodó: i. m.
17. Az említett három etnikum: magyar, román, cigány.
18. Biró–Bodó: i. m. 265.
19. Uo. 266.
20. A székelyföldi román iskolák a rendszerváltást követő első évtizedbeni helyzetéről lásd: Andreea Mihalcea – Corneliu Ștefan Liță: *Aspecte ale învățământului în Harghita și Covasna.* In: Bruno Ștefan (szerk.): *Dimensiunile urii interetnice în Secuime,* Editura BCS, Bukarest, 2001,

- 89–122. oldalak. Eugen Androsiac: Factori non-cognitivi ce influențează desfășurarea procesului de învățământ. In i. m., 123–126.
21. A székelyföldi ortodox egyház helyzetéről, szerepéről lásd: Zahorán; Anca Suditu – Diana Nițescu: Biserica Ortodoxă în Secuime. In: Bruno Ștefan (szerk.): *Dimensiunile urii interetnice în Secuime*, Editura BCS, Bukarest, 2001, 58–89.
22. Biró–Gagy: i. m.
23. Uo.
24. Zahorán: i. m. 32.
25. Uo.
26. Részletek: <https://www.zi-de-zi.ro/2022/03/08/conducere-noua-pentru-forumul-civic-al-romanilor-din-covasna-harghita-si-mures/>. (2024. 04. 24.)
27. Biró–Gagy: i. m.
28. Ez a vizsgálat egy nagyobb elemzésbe illeszkedik, amely során azt vizsgálta, hogy a székelyföldi román és magyar nyelvű médiaorgánumok milyen eltérő valóságábrázolásokat gyártanak, s az eltérő valóságábrázolások gyártása által hogyan járulnak hozzá a térségben élő románok és magyarok szimbolikus, fizikai elhatárolódásához, az etnikai határok építéséhez, felerősítéséhez, a román–magyar párhuzamos társadalmak létrejöttéhez. Az elemzés során különös hangsúlyt fektettem az intézmények szerepére, feltételezve, hogy a román–magyar párhuzamos társadalmak alapját a párhuzamosan és etnikai alapon működtetett intézményrendszer képezi.
29. Ezeket kívül létezik még egy székelyföldi román nyelvű napilap, a szintén Marosvásárhelyen kiadott *Zi de Zi Mureș* nevű lap, amelyet végül több ok miatt kizártam az elemzésből.
30. Van Dijk kritikai diskurzuselemzéséről lásd részletesen: Sarány O.: *Tudás, hatalom és diskurzusok Teun A. Van Dijk kritikai diskurzuselemzésében*. METSZETEK – Társadalomtudományi folyóirat, 12(3), 94–112. <https://doi.org/10.18392/metsz/2023/3/5>; Sarány O.: *Hatalmi viszonyok és szövegek. Összefoglaló Van Dijk kritikai diskurzuselemzéséről*. Pro Scientia Ruralis, 2021(VI.), 2. 157–172.
31. A konfliktusról minden részlet megtalálható a [www.uz-volgye.ro](http://www.uz-volgye.ro) honlapon.
32. További részletek az elemzésből: Sarány O.: *Párhuzamos valóságok termelése. Az úzvölgyi katonatemetőben történt interetnikus konfliktus román és magyar médiareprezentációjának összehasonlítása*. Erdélyi Társadalom 2021 (XIX. évf.)/2. 99–132. DOI: <https://doi.org/10.17177/77171.263>.
33. Erre világít rá Biró is, aki szerint, amikor román–magyar relációkról, a székelyföldi románok helyzetéről van szó, a román média nem egyedi esetekként kezeli ezeket az ügyeket, hanem nemzeti érdekekhez kapcsolja: „A román oldalon a média ugyanígy jár el [mint a magyar média], amikor mondjuk a Székelyföldön dolgozó értelmiségieknek kiemelt támogatást kér. Ezt ugyanis nemzeti érdekek lehet foglalni, s ettől kezdve a kérés legitimitásához nem fér kétség. A hordozóelemek [értsd: a román érdekekbe való beágyazás] nem csupán sikeres taktikai fogások a központi és távoli támogatók, finanszírozók irányába, hanem igen jelentős problématermelő eljárások is. Hiszen ezekkel az összekapcsolásokkal minden kicsi és helyi problémából nagyot és jelentőset lehet kreálni, s a nagy és jelentős probléma fölmutatásában, a Har-Kov probléma fontosságának igénylésében pedig ily módon soha nincs szünet” (Biró 1998a. 174).
34. Eredeti szöveg: „Urmarea? – până acum. Autoritățile centrale românești au început să chițâie ca șoarecii incolțiți de piscică, să se tragă de fund înapoi, să dea vina unii pe alții, de la Ministerul (in)Culturii și al dez)Identității Naționale la Inspectoratul Regional în Construcții, Prefec(ă)tură etc. etc. Ce-ar mai urma la... urmare? Distrugerea crucilor și dărâmarea troiței! (...) La incompetența, lipsa de caracter și de patriotism a conducătorilor noștri, te poți aștepta la orice.” Ion Andreiță: *România: nici morții nu-și mai găsesc loc în țara lor*. In Cuvântul liber. Elérhető: <https://www.cuvantul-liber.ro/345522/romania-nici-mortii-nu-si-mai-gasesc-loc-in-tara-lor/>. Eredetileg megjelent: „Flacăra” lui Adrian Păunescu című hetilapban.
35. Ugyanerre mutatott rá Biró is: „Ha a román médiák arról írnak, hogy Hargita megyében leváltottak egy román vezetőt, akkor azt is hozzátesszük, hogy az RMDSZ a politika szférájában etnikai tisztogatást végez. Ha egy ortodox templom rossz állapotban van, akkor a szöveg nem felejtí el kiemelni azt, hogy a vidék magyar lakossága semmibe veszi a románság kulturális és kultikus emlékeit” (Biró 1998a. 177).